

växter

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

VÅRÄRT
Lathyrus vernus

Nr 1
1996
Årg. 14

Växter i Hälsingland och Gästrikland (VÄX) ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). VÄX utkommer med tre nummer årligen (vinter, vår och höst).

Du blir medlem i GÄBS och erhåller VÄX genom att betala in årsavgiften på GÄBS postgirokonto 57 58 11 - 5. Årsavgiften för 1996 är 85 kr för dig som inte är medlem i SBF. 10 kr av denna avgift går till medlemskap i SBF. Om du redan är medlem i SBF, genom prenumeration på Svensk Botanisk Tidskrift (SBT), är årsavgiften 75 kr. För familjemedlemskap är årsavgiften 25 kr (inkluderar ej VÄX).

Prenumeration på SBT beställs genom Britt Snogerup, Botaniska museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund, postgiro 446 50 72 - 9. SBT utkommer sex gånger årligen och omfattar ca 420 sidor. Prenumerationsavgiften för 1996 är 265 kr.

Önskemål och bidrag i alla former för kommande VÄX mottages tacksamt av redaktionen:

Bengt Stridh, Uddstigen 4, 725 91 Västerås, 021/522 58, 021/13 41 00 (fax), best@secrec.abb.se
 Gunnar Nilsson, Brunngatan 78, 802 51 Gävle, 026/65 36 01
 Birgitta Hellström, Ringvägen 35, 810 41 Forsbacka, 026/359 60
 Barbro Risberg, Hagmarksgatan 44, 813 33 Hofors, 0290/277 81

GÄBS styrelse 1995

Ordförande	Anders Delin	Lundnäs 3279	820 10 Arbrå	0278/400 57
			telefonsvarare och fax:	026/25 68 08
Vice ordf.	Peter Ståhl	Majvägen 30	803 33 Gävle	026/18 72 78
Sekreterare	Jens Hansen	Bondarv 2242	820 40 Järvsö	0651/470 87
Kassör	Stefan Olander	Björkhamreg. 8D	821 31 Bollnäs	0278/155 31
	Bengt Stridh	adress enligt ovan		
	Björn Wannberg	Ormvråksvägen 7	756 52 Uppsala	018/32 07 59
	Åke Ågren	Ringvägen 9 E	826 50 Söderhamn	0270/105 03
suppleant	Gunni Hedkvist	Främlingshemsv. 18	810 22 Årsunda	026/29 02 11
suppleant	Birgitta Hellström	adress enligt ovan		

GÄBS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapets syften är:

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska florin i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Peter Ståhl som handhavare av atlasrutor. I Gästrikland pågår projektet "Gästriklands flora" med Peter Ståhl som ledare, Gunnar Nilsson som handhavare av florarutor och Birgitta Hellström som rapportmottagare för hotade arter.

GÄBS har 197 medlemmar varav 10 familjemedlemmar (1996-01-01).

Omslagsbild av Jonas Lundin, Gävle.

ÅRSMÖTE - inbjudan

Söndagen den 24 mars 1996 i Godtemplargården, Söderhamn

- 12.00 Årsmötesförhandlingar. Information om verksamhet m.m.
13.30 Kaffe/te och smörgås.
14.00 **Floran i vägkanter.** Föredrag av Tomas Ljung, som under 1995 inventerat vägkantsfloran i Gävleborgs, Kopparbergs, Jämtlands och Västernorrlands län, se notis nedan.

Alla är hjärtligt välkomna!

Vägbeskrivning

Godtemplargården ligger på Åsgatan 9, ca 1 km norr om järnvägsstationen, mellan LM Ericsson och Söderhamns läroverk.

Tågtider

Från Hudiksvall 10.29, ankomst till Söderhamn 11.15. Från Söderhamn 17.00, ankomst till Hudiksvall 17.47.

Från Uppsala 8.55, från Gävle 10.04, till Söderhamn 10.57. Från Söderhamn 18.22, från Gävle 19.17, ankomst till Uppsala 20.39.

Vägkantsinventeringen i Gävleborg 1995

Tomas Ljung

I våras gick jag ut med ett upprop om artrika vägkanter, bland annat i VÄX. Glädjande nog hörsammade ett stort antal botanister detta upprop och skickade in tips på värdefulla sträckor, framför allt i Gästrikland. Efter att ha ägnat sommaren åt fältinventeringar, delvis i sällskap med GÄBS-folk, börjar nu vissa mönster och en rad frågor att utkristalliseras.

Att höga värden finns i vägkanterna är utom all tvekan. Att många goda idéer finns om hur dessa värden skall bevaras och stärkas, är likaså uppenbart. Vad som inte är riktigt säkert är dock hur arbetet med vägkanterna skall se ut i framtiden. Vem som ska ha ansvaret för bevarande och skydd, vem som ska sköta

registrering och bevakning av hotade arters förekomster och hur Vägverket skall kunna bygga upp en biologisk och botanisk sakkunskap. Samarbetet med ideella botanister måste bli en hörnsten i verksamheten, annars kommer inga inventeringar i världen att leda till skydd för vägkanternas utsatta arter.

För att inviga GÄBS medlemmar i vägkanternas botaniska rike och inspirera till fortsatta funderingar kring lite udda former av artbevarande, tänker jag visa några bilder från sommarens inventeringar, presentera mina resultat och ta upp några av de nämnda frågorna på GÄBS årsmöte.

Komplettera Hälsingeflorans databas!

Anders Delin

Jag arbetar mig pärm för pärm igenom den digra samlingen av krysslister, som är resultatet av Hälsingeflora-inventeringen. Jag plockar ut de listor, som av en eller annan anledning inte har blivit inlästa eller av annat skäl saknas i databasen, och läser in dem. På så vis blir databasen så komplett, som jag kan åstadkomma.

Det finns dock troligen en del listor eller lösa noteringar, som inte har nått mig, dels därför att upphovsmannens själv hade tänkt föra in uppgifterna i vår databas, dels på grund av vanlig glömska eller slarv.

Det drar ihop sig till slutpunkten för kompletteringarna. Så fort som jag har fått databasen "komplett" kommer jag att göra utdrag, art för art, åtminstone för de mer intressanta arterna, för att låta var och en av inventerarna granska om någon känd lokal eventuellt saknas. Denna genomgång kommer att bli den sista som görs. Därefter betraktar jag redovisningen av kända lokaler som avslutad och arbetar in den i manuskriptet. Rapporter om uppteendeväckande fynd kommer dock att tas emot och arbetas in i manuskriptet ända fram till tryckningsdags.

Björn Wannberg, Ormvråksvägen 7, 75652 Uppsala, tel 018-320759, har hand

om databasen. Vi är överens om att ändringar i databasen bara bör göras av en person. Det är för att vi inte ska drabbas av problemet att arbeta med flera olika varianter av databasen. Med lagom mellanrum är det meningen att Björn ska sända ut rättade och kompletterade versioner av databasen till alla som arbetar med den.

Du som har oinlästa listor eller lösa noteringar, var snäll läs in dem genast, eller sänd dem till Björn Wannberg. Disketter med inlästa listor sänds förstås också till Björn. Den redan från början överenskomna principen att var och en ska läsa in sina egna listor gäller fortfarande. I nödfall finns dock ett antal personer som kan tänka sig att hjälpa till att läsa in listor.

Syftet med databasen är naturligtvis att den ska användas till alla de ändamål, som den kan tjäna. Det första är Hälsingefloran, men därtöver kommer möjligheten att använda den för allehanda sammanställningar, t.ex. sockenfloror, artiklar om en viss art och för naturvårdsändamål. Den används redan på det sistnämnda viset genom att myndigheter och skogsbolag har köpt utdrag ur den med lokaler för rödlistade arter eller signalarter. Om Du behöver ta ut information ur databasen bör Du i första

hand vända Dig till Björn Wannberg.

Samtidigt som jag nu omprioriterar en del i min dagliga verksamhet, för att mer intensivt arbeta med Hälsingefloran, uppmanar jag alla att hjälpa till att ta hand om det som hela tiden har konkurrerat med floran om min tid, nämligen naturvårdsarbetet. Om alla

bidrar till att upptäcka hoten mot vår natur, och att bemöta dem genom kontakter med markägare, exploatörer, myndigheter och massmedia, får jag personligen och flera andra som är engagerade i Hälsingefloran mer tid för förverkligandet av detta kära men hittills avlägsna mål.

En flora blir till

Bengt Stridh

Årets fynd i Gästrikland 1995

Peter Ståhl

1995 blev ett givande år för provinsfloristiken i Gästrikland. Fyndkatalogen innehåller till exempel fyra nya arter för landskapet - **slaktoppstarr**, **blekbläddra**, **åsstarr** och självaste **kung Karl**. Tre arter som vi betraktat som utgångna har återupplivats - **paddfot**, **hjulbladsmöja** och **kalvnos**. För att listan inte skall bli för lång har ett

strängare urval av arter gjorts än tidigare år. Några fina fynd har säkert också undgått denna redovisning som på intet sätt gör anspråk på att vara systematisk.

Den egentliga rapporteringen sker när fynden läses in i floradatabasen som också innehåller mer exakta uppgifter om fynden.

Socknar

Gä = Gävle stad	Ha = Hamrånge	He = Hedesunda
Hi = Hille	Högbo = Högbo	Jä = Järbo
Oc = Ockelbo	Ov = Ovensjö	Sa = Sandviken eg Högbo sn
To = Torsåker	Va = Valbo	År = Årsunda
Öf = Österfärnebo		

Inventerare

AMD = Anne-Marie Dahlbäck	BIJ = Birger Jonsson
BHE = Birgitta Hellström	BLO = Birgitta Loock
BNO = Bo Norell	DIN = Anders Delin
GBA = Gunnar Bakken	GNI = Gunnar Nilsson
GHE = Gunni Hedquist	GOD = Göran Odelvik
GUJ = Gun Jonsson	GUL = Gullan Andersson
LSK = Lotta Skogh	MBE = Magnus Bergström
OLE = Owe Lennström	OWE = Olov Wedin
PST = Peter Ståhl	RWR = Rune Wretman
ÅÅG = Åke Ågren	

Backsmörblomma - *Ranunculus poly-anthemos*

Va, Persbackarna i Spikåsbäcksravinen, DIN & LSK

Bankrassing - *Lepidium densiflorum*

Gä, Gävle, JV-museet, BNO

Bergmynta - *Satureja vulgaris*

Jä, Kungsberg 4:65, vägslänt, DIN & LSK

He, Sevallbo, Bälgnäs rikl., PST

Fyndet från Kungsberg är en stor överraskning! Bara ett gammalt fynd är redovisat från västra Gstr - Ockelbo utan närmare angivelse (Arnell, 1924).

Blekbläddra - *Utricularia ochroleuca*

Oc, Halvvägsmurarna, DIN

Ny för Gstr!!

Blodnäva - *Geranium sanguineum*

He, Sevallbo, kalkhällar i skog, PST

Blåhallon - *Rubus caesius*

Öf, Gysinge NR, Gärdsvikarna, BNO

Hi, Eskön, DIN & LSK

Va, Grinduga, PST

Blåklint - *Centaurea cyanus*

He, Hedesunda som åkerogräs, BLO

Ov, Kungsgården, GUL

Cikoria - *Cicorium inthybus*

Öf, Gysinge bruk, BLO

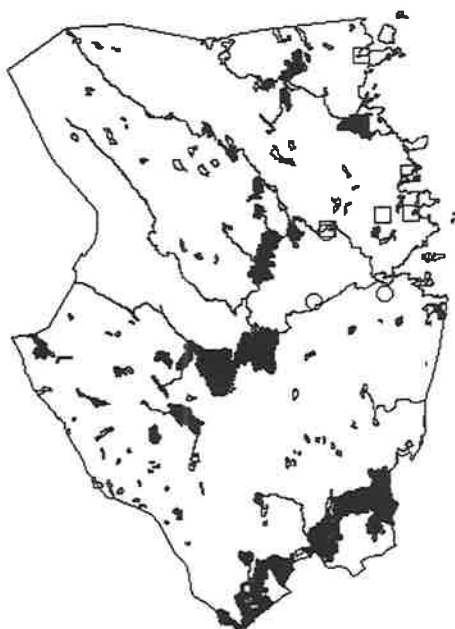
Etternässla - *Urtica urens*

Sa, Sandviken, DIN & LSK

Jä, Stugas, MBE

Blåhallon *Rubus caesius*. Foto: Peter Ståhl.

Finsk fingerört *Potentilla intermedia*. Ringar
= gamla fynd, fyrkanter = nya fynd t.o.m. 1994.

Finsk fingerört - *Potentilla intermedia*
Sa, Högbo Bruk, skidstadion, GOD

Fjälltimotej - *Phleum alpinum*
Flera fynd i Oc t ex Storåsen vid Källsjön
(BNO) och även Jä vid Jokkara, (MBE)

Fältgentiana - *Gentianella campestris*
Va, Långhäll, PST & BIJ

Grovnate - *Potamogeton lucens*
To, Igeltjärnen, OLE

3:e fyndet i landskapet. Tidigare är
den känd från Sälgsjön i Torsåker och
Verkmyrbäcken i Hille. Den senare
lokalen är enligt uppgift utgången.

Grusstarr - *Carex hirta*
Ov, Ginborn, LSK & DIN

Gråådra - *Alyssum allysoides*
Gä, Gävle, JV-museet, BNO & PST

Gullhavre - *Trisetum flavescens*
Öf, Gysinge, BNO

Gulyxne - *Liparis loeselii*
Va, Viälven, BNO

Hjulbladsmöja - *Ranunculus circinatus*
Hi, Hilleviksbadet, PST

Bara ett tidigare fynd föreligger
nämligen från Trösken där arten söktes
förgäves.

Hästskräppa - *Rumex aquaticus*
Ov, Sandviken, upplagsplats, DIN &
LSK

Hönsbär - *Cornus suecica*
Oc, Vittersjö, återfynd, 2 lokaler, GNI

Höskallra - *Rhinanthus serotinus*
Hi, Oslättfors. S om Sandvik, BIJ
Oc, Jädraås PST, BLO och Värmland,
GUL

He, Sevallbo 3 lokaler, PST
Va, Grååsen; Långåsen, PST

Höstlåsbräken - *Botrychium multifidum*
He, Sevallbo, PST

Jungfrulin - *Polygala vulgaris*
Oc, Lövtjärn, återfynd, PST, BLO,
AMD

Kalvnos - *Misopates orontium*
He Östveda, i trädgård, inkommen
med frö?, BLO

Knottblomster - *Microstylis monophyllos*

Va, Kubbo SO, återfynd av lokal upptäckt 1985, BHE & GBA

Kung Karlsspira - *Pedicularis sceptrum carolinum*

Oc, Svartnäs O, GHE

Årets fynd? Ny för Gstr. Dalarnas flora anger en förekomst vid Svartnäs. Lokalen hyste bara 1 blommande exemplar.

Lungört - *Pulmonaria obscura*

He, Sevallbo, kalkbrottet vid Gundbo, PST

Löktrav - *Allaria petiolata*

Va, Forsbacka, BHE
Gä, Brynäs, BNO

Mossnycklar *Dactylorhiza sphagnicola*

Ha, Marsjön, Ca 500 ex, ÅÅG

Nässelsnärja - *Cuscuta europea*

Öf, Sjövalen, BNO

Nästrot - *Neottia nidus-avis*

Gävle, Holmsundsskogen, BIJ

Paddfot - *Asperugo procumbens*

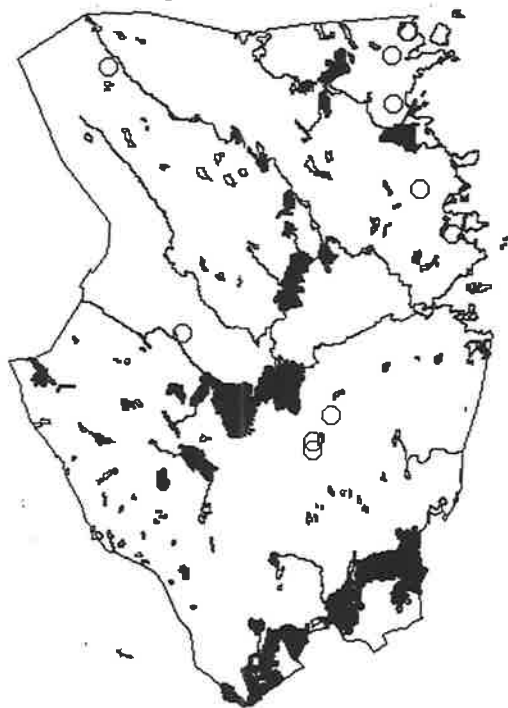
Öf, Gysinge, BHE & BNO

Revfingerört - *Potentilla repens*

År, Främlingshem, f.d. järnväg, DIN & LSK

Ryl - *Chimaphila umbellata*

Ov, Hohällan S, 2 kloner, 1 var 3 m i diameter, LSK
Gä, Gävle, Sättra, GUJ

Mossnycklar *Dactylorhiza sphagnicola*. Fynd t.o.m. 1994.

Rågvallmo, - *Papaver dubium*

Jä, Finnäs i ny vägslänt, MBE

Råttsvans - *Myosorus minus*

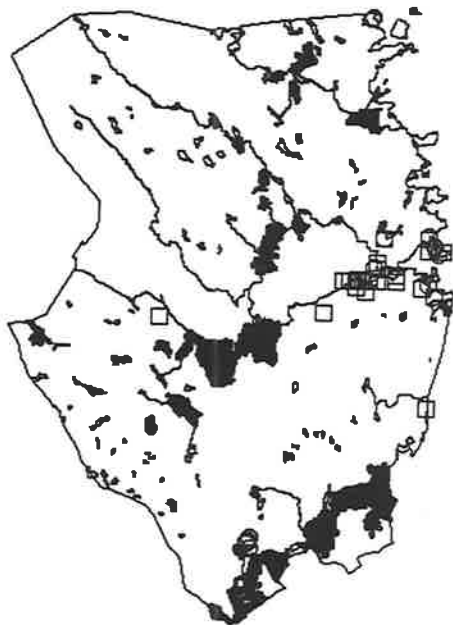
Va, Forsbacka, i rabatt, BHE
Gä, Bäckebo, i trädgård, GBA

Sanddraba - *Draba nemorosa*

Va, Forsbacka herrgård och tennisbana, BHE
Hö, Högbo och Östanbyn, GOD & BNO

Slaktoppstarr - *Carex straminea*

To, Trångbo, Tomas Ljung
Ny för Gstr! Om bestämningen är riktig är det ca 4:e fyndet i landet av denna amerikanska gräsfröinkomling.

Sanddraba *Draba nemorosa*. Ringar = gamla fynd, fyrkanter = nya fynd t.o.m. 1994.

Springkorn - *Impatiens noli-tangre*
He, Sevallbo, PST

Storgroe - *Poa remota*
Oc, Jädraås, GUL & GOD

Strandveronika - *Veronica longifolia*
Öf, Koversta, BNO

Strävlösta - *Bromus benekenii*
Va, Sävasjön, PST
4:e fyndet i Gstr. En tidigare lokal på hygget intill Sävasjöns NR är nu borta, varför denna lokal som växer i en kalkpåverkad skog utanför reservatet är en välkommen nyupptäckt.

Svedjenäva - *Geranium bohemicum*
He, Sevallbo, Viken, PST

Svinrot - *Scorzonera humilis*
Va, Hemlingby, intill 2 km-spåret, PST

Taggsallat - *Lactuca serriola*
Va, Forsbacka, BHE
He, Sevallbo, Viken, 1 ex på skogs-
väg, PST

Toppjungfrulin - *Polygala comosa*
Gä, Gävle, JV-museet, återfynd, 2
platser, BNO

Trädgårdsveronika - *Veronica persica*
Sa, Odengatan, i land, GOD
Ett av få - möjligen det första
"godkända" fynd av arten under inven-
teringen.

Vippärt - *Lathyrus niger*
Öf, Gärdsvikarna, 3 lokaler, BNO
He, Sevallbo, Bälgnäs, Kalkbrottet
vid Gundbo, PST

Vårarv - *Cerastium semidecandrum*
Gä, Gävle, JV-museet, BNO

Vätters - *Lathraea squamaria*
Va, Verkebro, BNO
Gä, Brynäs, BNO
He, Flatsjön NV, RWR

Åkerbär - *Rubus arcticus*
Oc, Källsjön flerst, Stora Lännåsen,
Mångeln, Svartnäsån, m. fl. GHE,
BNO, PST m. fl.
Ov, Stocksbo, MBE, Ny för socknen!

Åkerrättika - *Raphanus raphanistrum*
Va, Forsbacka, BHE

Åsstarr - *Carex pallens*

Sa, Nyhem, på rullstensås med
lövskog, GOD

Ny för Gstr!!

Ävjebrodd - *Limosella aquatica*

Öf, Mattön, Åsbyvallen, BNO

Ävjepilört - *Polygonum foliosum*

Öf, Mattön, BNO

Strävlösta *Bromus benekenii* vid den försvunna lokalen vid Sävasjön. Foto: Peter Ståhl.

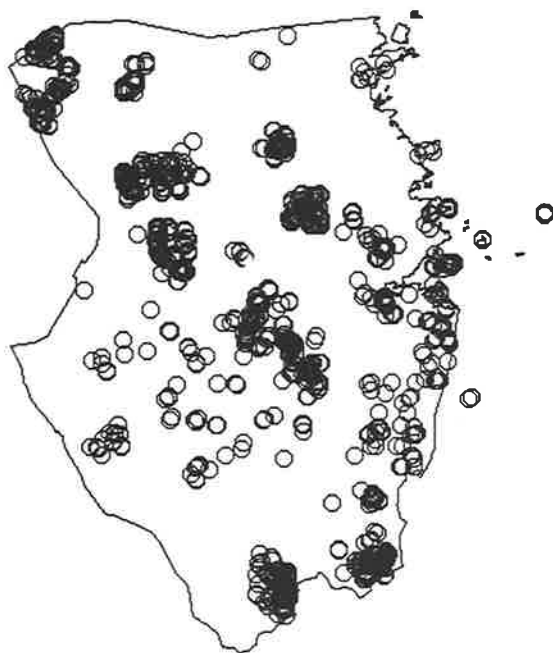
Gör det nu!
Betala in medlemsavgiften!

Kryssat i Gästrikland 1995

Peter Ståhl

Nedanstående karta visar hittills inlästa fynd från 1995 i Gästrikland. Ringarna i havet är inte växter på drift mot finska

kusten utan förstås felaktiga koordinater som inte hunnit justeras ännu.

Gefle Dagblad

Stipendium till kommunekolog

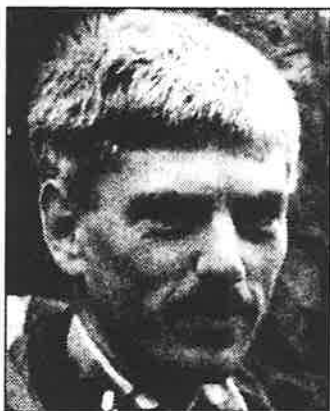
GÄVLE

Peter Ståhl, Gävle, har fått Studieförbundets MO-stipendium för sina insatser inom folkbildningen.

Peter Ståhl är kommunekolog och vice ordförande i Gävleborgs botaniska sällskap. Han har lett flera cirklar i botanik och ekologi och har dessutom arbetat ideellt inom så gott som alla fritidsrörelser som har natur och miljö på programmet.

Det var Studieförbundets ordförande Gunnar Åberg som överlämnade stipendiet till Peter Ståhl i samband med Studieförbundets årsmöte på fredagskvällen.

Studieförbundet delar sedan 1991 årligen ut sitt miljöstipendium till någon kom-

ARKIVBILD

Stipendium. Kommunekologen Peter Ståhl får Studieförbundets MO-stipendium.

muninvånare som gjort "förtjänstfulla insatser inom området djur-natur-miljö".

The Calypso orchid

Gill Read

GÄBS fynd sprider sig över världen. I den engelska Wild Flower Magazine, summer 1995, skriver GÄBS:aren Gill Read om en resa till nornan i Ljusdals kommun. Här är den livfulla berättelsen:

As I grew to know the Swedish botanists better, I started asking for sites to visit on my bicycle. One very hot day I visited the orchid fields and marvelled at the beauty of the mass of *Dactylorhiza sambucina* (Elder-flower Orchid) and not far away *Cypripedium calceolus* (Lady's Slipper). Then - I mentioned the *Calypso bulbosa* to my new found botanist friends: I couldn't quite interpret the expressions on their faces, perhaps they thought me completely mad!

That year I left without finding the Calypso but realising its rarity and that I would have to travel a lot further north than my bicycle would take me. I was absolutely delighted and amazed when the following February a letter arrived from Sweden inviting me to join a group of Swedish botanists travelling north in search of the Calypso, the only condition being that I would not disclose the site of the orchid.

On Saturday 4 June 1994 we met. It was cloudy and drizzly, but we were too excited to worry. We drove north to beyond the last hydro-power station ... into candle power and bear country! We ran out of tarmac roads and on through kilometre after kilometre of fir

forests. It really seemed as though we were approaching the top of the world. Then in the middle of this great forest we met Jan Hedman and Sven Hansson, author of the book *Orchids in the Swedish Countryside*. They greeted me with great warmth, saying 'A pilgrim from England, but we are all pilgrims today.' We followed them through those great old forests. The trees were aged pines with a few spruce and apart from a cuckoo calling, completely silent. The forest floor was not as I had expected - it was quite damp and your feet sank in the moss and Whortleberry. Then there at last, in a small damp hollow, where I would least have expected them to grow, were the Calypsos, about forty flowering plants, and a big surprise for me was that most of them were white. I was so excited that I could not hold the camera still and my first photos suffered from the "wobbles". This site is the furthest south that the Calypso has been found in recent years, and Jan Hedman and Sven Hansson have been searching for several years to rediscover it.

The day I was shown the Calypso is one that I will never forget and my undying thanks go to Jan Hedman and Sven Hansson and the botanists from Gävle who so kindly and generously invited me to join them. I hope that one day I may share with them some of the botanical treasures that I have found in England.

Gävleborgs artrikaste ruta

Åke Ågren

I *Floraruta 14H9d* i Söderhamns kommun har jag till dags dato funnit 617 arter som räknas som vilda, inberäknat 10 arter av daggkåpor, samt därutöver ca 50-talet trädgårdsflyktingar. De flesta av arterna är funna under den egentliga inventeringen i början på 1980-talet. Antalet har sedan fyllts på med nya varje år, exempelvis med *jättegröe* och *brunag* 1994 och 1995 med *rödtoppa*, *dvärg-häxört* och *smalgröe*.

Det höga antalet kan ju bero på att denna "hemmaruta" är väl genomsökt och att alla biotyper finns i rutan utom kalkberg (skalgrus finns däremot). Här finns också en havsvik men tyvärr saknas där en riktig havsstrandäng.

Det är lättare att räkna upp vad som fattas än vad som finns av arterna på krysslistan för Hälsinglands Flora. Arter som borde finnas men som saknas är till exempel svenskmålla, plattlummer, skogsnycklar och grönkulla. Dit får man kanske också räkna lövbinda, blåsuga, skogsfru och mossnycklar (den sistnämnda kanske något för Pär Hedwall att spåra upp!).

Flera arter som hittats här under denna period har varit kortlivade. 1983 fann jag till exempel i en rabatt på festplatsen Östra Berget en mycket bladrik växt med många små knoppar, alltså ett fint fynd av *fältkrassing*. Efter en vecka, när

blommorna borde ha slagit ut och det hade varit dags för fotografering, var växten bortrensad. Ett glädjande fynd av *korskovall* intill en stor sten vid Lugnsjön grävdes troligen bort av en grävling som jag sett i området.

På rivningstomter har jag funnit *blåeld*, *flyghavre*(!) och *knipparv* innan nya hus har byggts upp.

På nyanlagda gräsmattor kan man hitta ovanliga arter. Vid Hantverkshuset på Väster där jord var utlagd men ingen grässådd förekom under ett par år växte *hamnkrassing* och *rotfibbla*. Vid en torpruin nära Stormorshäll hade någon hämtat matjord och året efter fanns där en liten planta av *paddfot* som dock aldrig återkom.

Vid koloniträdgården brukar jag snoka men tyvärr är kolonisterna så ambitiösa med rensningen att man oftast kammar noll. Där fanns dock en sällsynt flockblomstrig art, nämligen *björnrot*, som ägarna hade sparat några av, eftersom de tyckte att de hade så vackra, skira blad. Men nu är denna koloni flyttad eftersom det här skall byggas en ny järnvägsstation med därtill hörande ny järnvägsdragnings och även långa tunnlar. Här sker då stora omflyttningar av jord och sten, så det är väl troligt att här kan dyka upp några trevliga rudratväxter.

En ofrivilligt insådd art kan vara

vattenstånd, då en botaniskt intresserad lärare, Pelle Hedlund, flyttade på *gulsporrepeloria* till ett område vid Lugnsjön, där han även planterade olika klockor, gulsippa och svalört. Någratotal meter därifrån, i en liten sänka växte den för oss sällsynta arten vattenstånd. På min fråga om han hade planterat även denna växt svarade han att han inte kände till den, men han hade varit i Italien hos en dotter och där hade han rafsat åt sig litet frön som han spritt ut här. Arten är nu utgången.

En lustig spridning av tomater har skett på Långtå sopstation. Från reningsverket har man spritt rötslam på sopstationen där det i fjol växte 100-tals frodiga tomatplantor. Fröna har tydligen lyckats passera människor och hamnat på ett för tomater grobart ställe.

På en annan äldre del av sopstationen växer bland annat en myckenhet av *druvfläder*, *blåluser* och *kungsljus*. Intill sopstationen finns en anlagd damm som samlar upp avfallsvatten. Vid kanten av denna damm, som vetter mot en sandbank, växer flera hundra *rödmållor*, en del meterhöga, samt en annan kväveälskande art, *tiggarranunkel*. Rödmållan ser jag annars bara i enstaka småexemplar i potatisland och jordhögar. Här har människan skapat en vegetations-typ som något liknar gistvallar på havsstränder.

Vilket är då det finaste fyndet i denna ruta? Det är svårt att avgöra men nog blev man uppgiggad av att hitta, förutom några av de ovan nämnda arterna, även *dikeslänke*, *hjulmöja*, *tiggarrstav*, *luddkrissla*, *grusviva*, *grusstarr*, *småborre* och *rankspenat*.

Tveksamma arter som rapporterats

från denna ruta på 1960-talet är *gaffelglim*, *kungsmynta* och *kärrknipprot*. Andratvivelaktigheter kommer fram under mina visningar av diabilder från Hälsingland för olika föreningar. Det brukar vara någon som i sin barndom har sett både norna och guckusko. Däremot är det troligt att det förr fanns mosippa på tallhedarna vid Moheds flygfält.

Arter som minskat (möjligen tillfälligt) är *ängsnycklar*. I sumpskogen mellan Färssjön och Lugnsjön fanns ett 20-tal exemplar av en form med mycket mörkröda blommor och småprickiga blad som 1995 var helt borta. Mellan Ålsjön och F15 fanns på 1980-talet 100-tals ängsnycklar men 1995 endast ett enda ynka icke blommande exemplar. Försurningsoffer??

Finns det då någon art som synbarligen ökat? Man får ju ofta höra att "så mycket *renfana* som i år har det aldrig varit"! *Lupiner* har ju ökat här som annorstädes och detsamma gäller nog också *uppländsk vallört*, *kirskål*, *hundkäx*, *älgört* och *tistlar*. Trädgårdsflyktingar som etablerat sig och som i en framtid kommer att betraktas som vilda är *bergklint*, *kanadensiskt gullris*, *häggmispel* och *praktlysing*.

Vi får väl återkomma framdeles med mer "skryt" från övriga intressanta områden i Söderhamns kommun.

PS. Åkes rekord står sig nog. I Gästrikland leder Peter Ståhl med 540 arter i en ruta i Bomhustrakten. Se för övrigt följande rapport om inventeringsläget i Gästrikland (sättarens anm.)

Gästriklands Flora - inventeringsläge

Gunnar Nilsson

Inventerandet har under 1995 fortsatt med oförminskad intensitet!

Såsom framgår av tabeller och diagram har antalet *klara rutor* ökat med 13 och är nu totalt 55.

Antalet *delinventerade rutor* har ökat något, från 28 till 34. Eftersom "delinventerade" betyder att dessa rutor är nästan klara (200-300 arter registrerade) kan man nog räkna med att även nästa år få minst lika många nya "klara rutor" som i år.

Totalt är *113 rutor bokade* vilket blir ca 55 % av alla rutor.

Av de *54 prioriterade* rutorna är alla utom 4 bokade. Dessa bör lämpligen kunna klaras av under 1996.

Kartan över inventeringsläget visar

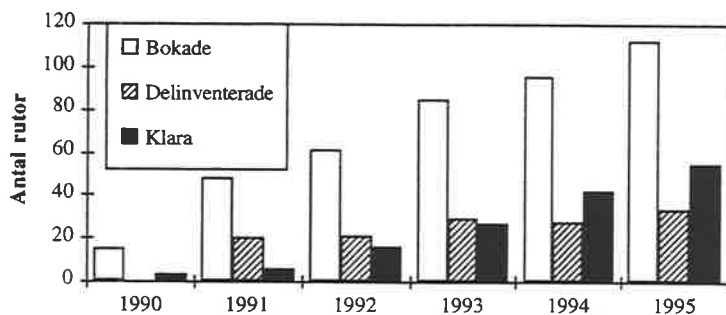
också att det nu finns endast ett par större "vita fläckar" kvar, en söder om Ockelbo och en i Hedesundatrakten. Den senare bör vara ett lämpligt objekt för 1996 års inventerardagar.

Diagrammet över *antal arter i varje ruta* visar en spridning som inte enbart kan tillskrivas vederbörande inventerares flit och förmåga. Någon närmare analys av samband mellan artantal och område i landskapet har ej gjorts men rent allmänt kan man konstatera, vad man väl redan vet, nämligen större artrikedom i de sydöstra än de nordvästra och inre delarna av landskapet.

Ca 70 % av de hittills klara rutorna har mellan 300 och 400 arter. 10 rutor (ca 2%) ligger dock under 300.

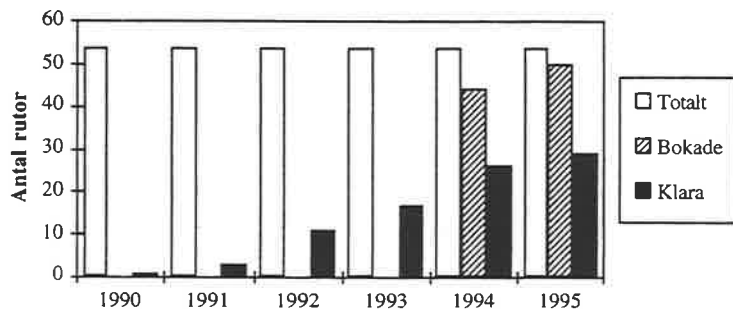
Inventerade rutor

År	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Bokade	15	48	61	85	96	113
Delinventerade		20	21	29	28	34
Klara	3	6	16	27	42	55

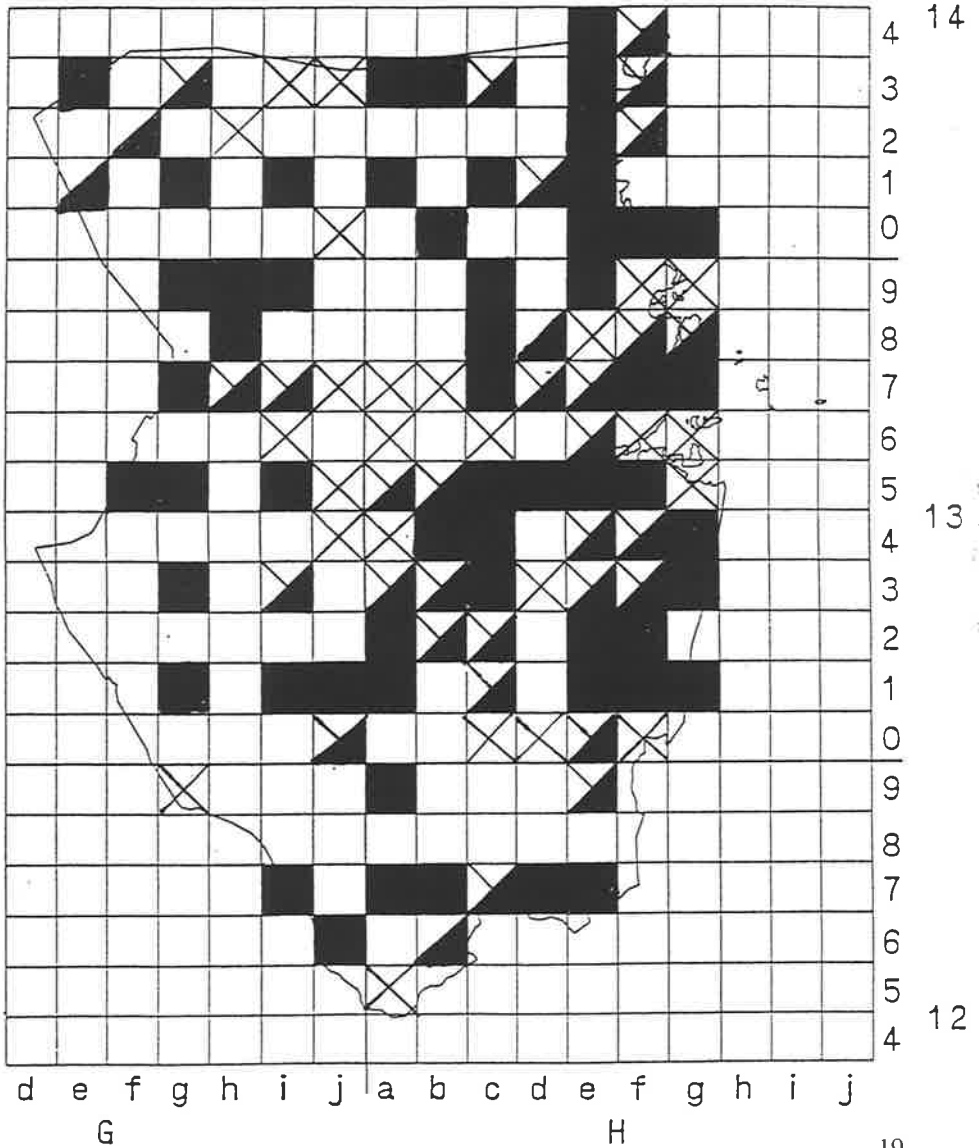

Prioriterade rutor

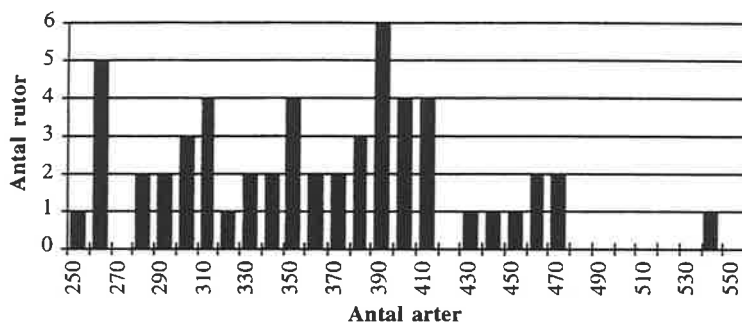
År	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Totalt	54	54	54	54	54	54
Bokade					44	50
Klara	1	3	11	17	26	29

Inventeringsläget 1995-12-31

Antal arter i färdiginventerade rutor

Länets artrikaste ruta hittar vi förstås i Söderhamn. Läs mer om detta i föregående artikel (red.).

Prima Loca

I skriften Naturvännernas förening i Gävle 10 år (1956) skrev Enar Lindberg om växter vars första fynd i Sverige var gjort i Gävle. Detta inspirerade red. att forska lite mera i ämnet. Förhoppningsvis kommer en artikel om detta i nästa VÄX. Redan nu kan avslöjas att Gästrikland (läs Gävle) ligger ljusår före Hälsingland.

Lövbinda och andra brantväxter i Hälsingland

Anders Delin

Lennart Bratts artikel i Trollius nr 18, dec. 1995, om "Lövbinda på naturlig växtplats" i Dalarna fick mig att titta närmare på dess utbredning och ståndortsval i Hälsingland, där jag personligen har sett den endast på en enda lokal, en bergbrant i Ljusnandalen. Arten är i Hälsingland ovanligare än man kunde tro, utifrån ståndortskrav och utbredning i stort, varför jag lockades att titta lite mer ingående på vad som har skrivits om dess val av växtplatser i andra delar av världen. En baktanke var förstås att försöka belysa frågan om vad som skulle kunna vara dess naturliga biotop.

Mina egna erfarenheter av lövbindan är dels från Stockholmstrakten, dels från femton års inventerande i Hälsingland och Gästrikland. Under dessa år har jag sett den endast på en enda lokal i Gävleborgs län, nämligen Bodberget i Arbrå, där den växer i en sydbrant omgiven av vardaglig skogsvegetation och ett par kilometer från närmaste någon gång odlade ytor. I Stockholmstrakten klänger den gärna i buskar i bryn och snår i gränsområdet mellan den odlade marken och skogen.

Frågan om en växt är spontan på en växtplats eller inkommen genom mänskliga aktiviteter är intressant både i sig själv och av naturvårdsskäl. För en

sörlänning, som lever i marker som till 100% har nyttjats av människan, förefaller den kanske meningslös, därför att den verkar omöjlig att besvara. I Hälsingland finns dock stora arealer av skog-, strand- och myrmarker, som är så lite påverkade av människan, att deras vegetation måste till största delen betraktas som spontan. Gränsdragningen mellan spontana arter och kulturföljeslagare är enklast i skogen. Dess slutna mosstäcke och slutna kronskikt har ganska effektivt utestängt kulturföljeslagarna, som ju som regel är ljusälskande. Lite svårare blir det i öppenmarkerna, som naturligen finns i bergslutningar och -branter, på stränder och på myrar, och som genom uppodling finns på vägkanter, tomter, åker, slättermark och betesmark eller mark, som tidigare har hävdats på något av dessa vis.

Mellan de olika typerna av öppenmark har uppenbarligen ett ganska intensivt utbyte av arter skett, i bägge riktningarna. Detta utbyte var livligast i det gamla jordbrukslandskapet, där många av havsstrandens arter vandrade in som ogräs på åkern och där slätter- och betesmarksväxterna rekryterades från både strand, berg och myr. Ängsväxterna kunde sedan med höet spridas längs

vintervägar långt in i skogen eller längs fäbodstigar till både skogen och fäboden, ibland kanske tillbaka till sitt ursprung.

Man kan fundera över om följande växtplatser är primära eller sekundära: Prästkrage på bäckstrand vid vinterväg i skogen, smörblomma och fjälltimotej i källa intill stig genom skogen, gökblomster, ormröt och ängssyra i källa på myr, blålocka och slätterfibbla i bergbrant. I vissa fall tycker man väl att det är lättare att avgöra frågan, t.ex. när man hittar vitmåra på en vinterväg på en slutningsmyr. Den har nog kommit dit med hö till hästarna och lyckats hålla sig kvar på en lite torrare fläck.

Ett tydligt exempel på hur komplex spridningshistorien kan vara erbjuder Bodaberget i Järvsö, som har en sydbrant med en högt belägen hylla, där det växer en rad typiska brantväxter som hällebräken, stenbräken, svartbräken, gaffelbräken, bergglim, rockentrav, femfingerört, backdunört, kungsljus, ärenpris, blålocka, slätterfibbla, getrams och lundgröe, men också åkerbinda, åkerförgätmigej, kvastfibbla, grässtjärnblomma och stormåra. Stormåran har kommit till Sverige under de senaste århundradena och kan alltså inte vara "naturlig" i berget. Den uppgavs första gången från Almarestäket i Uppland 1732 (Celsius), var allmän i Gävle 1810 (C. J. Hartman), men fortfarande sällsynt i Arbrå i Hälsingland på 1920-talet (Arthur Liljedahl). Den är fortfarande på spridning i Hälsinglands nordvästra delar och saknas på många fäbodan, där driften upphörde tidigt. Den kom in på mellersta gården i Finneby, NV om Ljusdal omkring år 1960 och sprider sig där.

Stormårans förekomst i Bodaberget har sin förklaring. Ovanför den aktuella hyllan har korpar häckat. Fåglarna höll till i branten även när jag var där. Det är nog de som har fått med sig stormårefrö från någon åker. Hur många av de andra arterna har samma historia? Det verkar ju inte osannolikt att åkerbinda, åkerförgätmigej och grässtjärnblomma har kommit till branten med korporna. Men var är kvastfibblan primär?

Lövbindan i Hälsingland

I Hälsingland har lövbindan påträffats endast på 14 (möjligen 15) lokaler, de flesta i kustbandet och för länge sedan, vilket innebär att ståndortsbeskrivningar oftast saknas.

P. W. Wiström uppger 1898 följande lokaler:

1. Söderala, Bergvik.
2. Enånger, Sätra.
3. Iggesund (= Njutånger, Iggesund).
4. Hudiksvall (= Idenor), vid Vintergatsfjärden.
5. Hudiksvall, nedanför Galgberget.
6. Tuna, Fiskeby.
7. Tuna, Torsta (= Tolsta).
8. Tuna, Tunberget (= Tuna-berget).

I de offentliga herbarierna finns följande belägg:

5. Hudiksvall, nedanför Galgberget, 1869 Berg, LD.
9. Njutånger, Ö om Strandarna, 1937, Lohammar, US.
10. Njutånger, Strandarna, 1937, Lohammar, US.

Zander Säfverstam lägger till:

11. Tuna, Skansberget, 1949.

Bengt Stridh meddelar att han har sett en liten förekomst av något som förmodligen är denna art i

127. Ramsjö, Grevaberget, oststup, på en liten klippphylla ett par meter upp, i ett hallonsnår, 1981.

Mitt eget fynd är:

13. Arbrå, Bodberget, 1982.

Mats Gustafsson har funnit arten i:

14. Njutånger, mellan Ölsund och Iggesund, Ö om Lomtjärnen, i SO-sluttningen av en liten bergknalle, sannolikt spontan.

Åke Ågren rapporterar den från:

15. Rengsjö, Knyssla, i rabatt på Ohlandersgården, 1995.

Inga andra fynd tycks ha gjorts under inventeringen för hälsingefloran. Åke Ågren har t.ex. inte funnit den i Söderhamns kommun och Arnold Larsson ej i Delsbo, Bjuråkers eller Norrbo församlingar.

Lövbindans ståndorter i andra landskap

En genomgång av en del botanisk litteratur, bl.a. några av socken- och landskapsflororna, ger en inblick inte bara i lövbindans utbredning och ståndortsval, utan även i den svåra konsten att namnge en ståndort eller biotop.

C.F. Nyman skriver 1886 i "Svenska växternas naturhistoria" följande om "Buskbindan", *Polygonum dumetorum*: "Växer på skogsbackar och svedjor, helst vid klippor och bland buskar"

Henry Nielsen beskriver dess habitat i manus till Flora Nordica på följande vis: Steniga, backiga, ganska öppna

lövskogar eller blandskogar, raviner, skogsplantager, ofta i snår, i bryn, luckor, bergrötter eller blockfält. Även i stenbrott, grustag, sluttningar och småskog i stadsmiljö.

Kjeld Hansen anger i "Dansk feltflora" 1981 att lövbindan växer på "frodig muldbund i skovkanter og hegn". Det betyder väl frodig mulljord i skogskanter och gårdsgårdar (häckar).

Henning och Gunnar Weimarck beskriver 1985 dess ståndort i Skåne som: "Snår, lövskogsbryn, häckar".

Åke Lundqvist och Rikard Sterner anger 1986 att den på Öland växer i "buskage och blockmark, gärna på havsstränder eller i kulturgränsen".

Sven Bergqvist och Evastina Blomgren skriver 1994 om växtplatser på Sotenäset i Bohuslän: "Bergrötter, snår och havsstränder".

I "Flora över Dal" av Per-Arne Andersson 1981 beskrivs dess ståndorter som "Steniga skogsbryn, rasbranter, bergbranter".

Anders Bolin och Mats Geijer skriver i "Halle- och Hunnebergs flora" 1989 att lövbindan växer i "Lundartad blockrik mark i lövängsuren, ökenuren och blandskogszonen". Termerna förklaras utförligt. De hänger samman med den ovanliga geologin. Bergen är diabasberg med lodräta branter runt omkring en stor del av periferin. "Lövängsur" är den smala zonen alldeles nedom och intill det lodräta stupet. Där samlas finkornig vittringsjord, som bär en smal bård av ädellövträd. Nedanför lövängsuren vidtar talus, d.v.s. en sluttning i c:a 45 grader, uppbyggd av block och med jord och vatten så långt ner under ytan att få

kärlväxter kan rotas, dock bl.a. enstaka krypande lindar. Det är denna talus, som kallas "ökenur".

Arne Sjögren beskriver 1989 artens växtplatser i "Kärlväxtfloran i Amnehärad och Södra Råda": "Steniga och vanligen strandnära skogsbryn och snår", mest nära Vänern och Skagern.

Ulf Malmgren skriver i "Västmanlands flora" 1982: "...torde vissa karakteristiska ståndorter motsvara potentiellt naturliga sådana, nämligen klippor och ofullständigt slutna blockmark under inflytande av lövfall. Talrika förekomster i lundhällbryn och block- och klipp-snår...". "Ungefär lika vanlig på euhemeroba ståndorter: sandtag, täktkanter, tomter och tomtslänter, gödselbackar, kväverika närfällor." Han anser den kräva ljus, och en mark som är humusrik, ej för sur och ej torkar ut. Han menar också att den är konkurrenssvag och gärna växer i instabilt växttäck. "Ofullständigt slutna blockmark" går kanske att tolka som blockmark där det finns lite jord mellan blocken, inte bara block alltså. Vissa av Malmgrens termer är unika. Jag tror han är ensam om termen "lundhällbryn" och kan inte riktigt tolka den. "Klippsnår" kan vara snår på klippa. Euhemerob betyder starkt kulturpåverkad.

Erik Almquist beskriver dess biotop i Uppland (1929) på följande vis: "Helst snåriga klippor, stengryt, grusstränder o.s.v., i synnerhet på lövängsholmar. Även som ruderatväxt i grustag, stenrös, rishög, plank o.s.v. Hemerofil". Gryt betyder blocksamling, blockrik mark. Lövängsholme syftar väl på de "holmar" av naturligt stenig mark eller odlings-

rösen, be vuxna med träd och buskar, som fanns i lövängar på moränmark. Hemerofil betyder kulturgynnad. Hans karta visar artens utbredning huvudsakligen i Mälardalen och skärgården, med betydligt glesare lokaler i norra Uppland.

Almquist och Asplund anger i "Stockholmstraktens växter" att lövbindan finns tämligen allmänt även i skärgården och ända ut till de yttre skären.

I Gästrikland är lövbindan ovanlig och kustbunden, med bara en inlandslokal, i Gysinge. Enligt Enar Lindbergs förteckning och enligt Peter Ståhl är ståndorterna bl.a. gistvall (där man torkar näten), berg och övre delen av havsstranden.

I Dalarna har lövbindan enligt Lennart Bratt observerats bara på fyra lokaler, varav den i inledningen nämnda, nyupptäckta, är i skog nära sjöstrand och med stora block, bedömd som naturlig. De andra är gårds- och åkermiljöer, märkligt nog t.o.m. ett potatisland.

Enligt Bengt Danielsson 1994 har arten inte observerats i Härjedalen.

Ett fynd i Jämtland: Ragunda, Kullstaberget, 1934, lär enligt Stefan Ericsson vara felbestämt.

I Medelpad uppges lövbindan av Collinder 1909 från:

1. Njurunda, Midskogsberget.
2. Sundsvall, N. Stadsberget.
3. Selånger, på barlast.
4. Timrå, Vifstavarv.

Håkan Lindström meddelar att arten nu är känd från ett tiotal lokaler, alla i sydvästberg utom en, i Njurunda, där den växer på hällmark.

I Ångermanland finns lövbindan enligt

Mascher på 32 lokaler, samtliga i eller nedom bergbranter, i ett par fall vid havet. Ingen lokal är på kulturmark.

Enligt Stefan Ericsson saknas arten i Västerbottens län.

Gunnar Wistrand uppper 1962 för Pite lappmark i Norrbottens län att lövbindan växer på tre lokaler i "rasbranter i ängsursamhällen", i brantberg i skogslandet.

Lövbindan - spontan i branter och på stränder?

Som ett försök till sammanfattning av dessa beskrivningar skulle man kunna säga att lövbindan framför allt växer i bergbranter, på stränder och i "kulturgränsen", alltså gränsen mellan odlad mark och skog. Den framstår som både missgynnad och gynnad av kulturen. Genom sitt klättrande växtsätt missgynnas den direkt av slätter. Sannolikt missgynnas den även av bete och av plöjning och sådd. Däremot gynnas den indirekt av jordbruket på så vis att därigenom skapas bryn, där slätter och bete inte kan komma åt den, medan däremot ljuset kommer fram. Den är uppenbarligen en öppenmarksväxt trots att den växer i snår. Egentligen växer den mindre i snår än ovanpå dem, duktig klättrare som den är. Dess naturliga växtplatser torde vara bergbranter och stränder, särskilt blockiga sådana.

Till skillnad från åkerbindan och de andra från Bodaberget nämnda korp-spridda arterna torde lövbindan i de norrländska brantbergen inte komma från jordbrukslandskapet, där den ju praktiskt taget saknas. Det är ett observandum, att när man botaniserar i brantbergen tidigt

på året kan det vara svårt att säkert avgöra om det är löv- eller åkerbinda man har funnit. Bägge sätter ju frukt sent. Då kan arterna möjligen skiljas på att bladens nerver och bladskaften ska vara papillösa eller småhåriga på åkerbindan, men glatta på lövbindan. Denna skillnad i hårlighet gäller även frukternas hylleblad.

Dess utbredning visar att den är sydlig och värmeälskande. Att den trots det finns ända uppe i Lappland är nog en följd av dess förkärlek för branter, som ju är tillhåll för många sydliga element. Många värmeälskande arter, som i Göta- och Svealand växer på flacka marker, klättrar i Norrland upp i bergen. Så gör t.ex. stenbräken, stinknäva, vispstarr och lundgröe.

Med kännedom om dessa lövbindans ståndortskrav är det inte så konstigt att den är sällsynt vid hälsingekusten och på övriga flackmarker i landskapet. Eftersom den är så pass spridd i Medelpads och Ångermanlands berg är det däremot lite svårare att förstå varför arten inte finns i fler av Hälsinglands många brantberg.

Finns det sånna dänne?

En inventerare minns...

Åke Ågren

Under kärlväxtinventeringens gång blir vi ju ibland nyfiket uttittade av folk, i synnerhet då vi är i kulturbygd.

På ett ställe i Norrala skulle jag vid ett tillfälle skriva tre listor på en spannmålsåker, en vägkant och ett dike, som låg intill varandra. Då jag började anteckna arterna på vägkanten såg jag att jag var iakttagen av en dam på gårdsplanen vid ett hus i närheten. Då vägkantslistan var klar och jag började med diket gick hon in i huset. Men när jag tog samma sträcka ännu en gång, för att anteckna arterna på spannmålsåkern, kunde hon inte stilla sin nyfikenhet utan kom ut igen och ropade "Va leterne?" - "Jag letar växter" - "Finns det sånna dänne?"

Arne Sandström och jag skulle en gång besöka värmerelikten Lindefallet med dess ädelträd, i första hand för att leta efter skogsfru, som tidigare var känd i detta område. Vi hade bestämt att träffas vid skolan i byn Lindefallet för vidare gemensam transport. Eftersom jag var ute i god tid gick jag, i väntan på Arne, och noterade arter efter en vägkant i närheten. En man stod i närheten och funderade troligen över vad jag var för en figur. Då Arne senare anlände gick vi tillbaka eftersom jag ville visa Arne någon ovanlig art som jag sett. Nu kom

mannen emot oss med raska steg och bister min och tyckte att nu var det verkligen på tiden att man äntligen skulle förbättra vägens framkomlighet. Vi förstod att han trodde att vi var från vägverket och Arne som var en spjuver sade att "om det varit angeläget med vägarbete här under en lång tid skulle vi nog se till att det blev åtgärdat"! Mannen såg litet tveksam ut, men lommade iväg. Vad det är för beskaffenhet på denna väg i nuläget förmåler inte historien.

En annan gång inventerade jag i ett skogsområde i Mo socken. Jag fick då syn på en äldre man som satt något hopsjunken och kanske sovande på en sten. Jag tänkte smyga mig därifrån men så rasade mannen ned från stenen. Det såg otäckt ut och jag måste ju gå fram och se om han var sjuk eller om han rentav rasat ned för evigt. Han låg där till synes livlös men han andades och jag kände en omisskännlig lukt! Är du sjuk frågade jag. "Nä, men jag har varit hos en granne och intagit för många kaskar och nu måste jag nyktra till innan jag vågar gå hem till min helnykteristiska och lea käring." - Så frågade han om jag var ute på tjuvskytte. Att tro att en man i sina bästa år kunde vara ute på växtjakt en sen sommarlördagkväll överskred hans något omtöcknade förstånd.

Hotade och sällsynta växter i Dalarna

Bengt Stridh

Det var med en positiv häpnad jag började bläddra i den hela 372 sidor tjocka boken *Hotade och sällsynta växter i Dalarna - Kärleväxter*, utgiven av Dalarnas Botaniska Sällskap. Boken kom redan 1993 men det var först ifjol jag nappade på ett julerbjudande att köpa skriften för 150 kr. Jag borde ha köpt detta praktverk långt tidigare.

Huvuddelen av boken, 250 sidor, upptas av artbeskrivningar för 154 arter. Men det finns mycket mera än så av intresse. Här finns kapitel om Floravårdens bakgrund, Dalarnas naturhistoria, Floraförändringar, Skydd och vård av växtmiljöer och Från Avesta till Älvdalen, var finns hotarterna och hur bevara dem.

Artbeskrivningar

Ett exempel på en artbeskrivning återges på följande uppslag. Det ligger nära till hands att göra några högst personliga jämförelser med Hälsingland.

Något överraskande är köseven endast funnen på en (östlig) växtplats i Dalarna. Här liksom i Rödlustade växter i Sverige 1995 anges att köseven är ettårig. Det vore intressant att veta hur stor del av plantorna som är fleråriga. Jag har åtminstone vid ett tillfälle funnit en tuva i Hälsingland som även hade fjolårsstrån.

I Hylanders Nordisk Kärleväxtflora anges att köseven kan bli flerårig.

Rutlåsbräken med 5 aktuella växtplatser är två flera än i HS, men vi lämnar masarna klart i sporröken när det gäller antalet plantor, som är högst enstaka exemplar i Dalarna. Av dalalokalerna är två i naturlig klippbrantsvegetation, vilket stämmer väl överens med HS där en förekomst är på klipphöllar i ett geträmsbestånd.

På ett uppslag med borststarr och lundstarr märks inslagen av både fjällväxter och sydliga arter. Tågstarr har endast två kända förekomster i Dalarna. Med tanke på det är en smärre hälsinganhopning i Los närhet skulle man kunna tro på flera nordöstliga växtplatser i Dalarna, i Hamra fg.

Utbredningskartorna för åkerkösa, guckusko, ängsgentiana och majviva visar på ett elegant sätt var Siljansringen ligger. Fjällgentiana har liksom i HS gått tillbaka. I Dalarna har den endast återfunnits på en av de ca 25 äldre lokalerna och på en ny lokal. I HS förefaller den utgången.

Rödlånke, ävjepilört och rosenpilört är exempel på arter som kraftigt missgynnats av Dalälvens reglering.

Bonus

Jag har i den bläddring i boken endast berört artbeskrivningarna. Men här finns som redan nämnts mycket annat intressant att läsa om. I boken finns dessutom hela 148 fotografier, varav 47 i färg, av myckethög kvalitet. Lägg därtill att det finns utbredningskartor för alla i detalj beskrivna arter.

Hett tips till gästrikar

Bland dalaväxter som växer mycket nära Gästrikland, men som ej återfunnits i GS står bågsäv i särklass. I Dalarna har den många aktuella förekomster i Dalälven, varav flera i Bygga ca 1 mil från Gästrikegränsen. Bågsäv anges dessutom vara "under spridning efter Dalälvens nedre lopp med tillhörande sjöar och vattendrag."

Ett litet botaniskt experiment skulle kunna vara på sin plats. Man börjar med att åka upp till någon av de närbelägna

dalalokalerna. Där sätter man mycket små, flytande radiosändare på ett antal strån av bågsäv som släpps lösa i älven. Sedan åker man ner till gästrikegränsen, där man sätter sig i en dygnet runt bemannad eka ute på älven och väntar på radiokontakt med något av de flytande exemplaren. När skotten så småningom dyker upp behöver man bara följa dem och se var det strandsätts. Där bör finnas ypperliga möjligheter att finna i GS inhemska bågsävplantor!

Slutsats

Om du inte redan har denna bok hemma i bokhyllan bör du snarast anförskaffa den! Boken kan beställas av Lennart Bratt, Linnevägen 23A, 791 32 Falun, 023- 276 01. Ett ekonomiskt tips är att låta Tomas Ljung ta med boken till GÄBS årsmöte (som Du givetvis kommer på), så slipper du fraktavgiften.

Sårlåka

Regionalt hotad

Sanicula europaea

Lars-Thure Nordin

Utbredning och status: Sårlåkan förekommer i Sverige söder om en linje mellan Vänern och Mälaren samt längs ostkusten upp till Gnarp i norra Hälsingland. Den är sällsynt i sydvästra Sverige, medan den på Öland och Gotland och längs kusten från Södermanland till Gästrikland är något allmännare. Nordgränsen för artens utbredning går i Dalarna och här är endast en lokal känd.

Ekologi: Sårlåkan är en karaktärsväxt för skuggiga, friska löv- och granskogar på kalkrika mullmarker. Den bildar stundom bestånd i skuggiga skogar. Vid ökat ljusflöde minskar artens dominans. I Bergslagen förekommer sårlåkan i områden med urkalksten i friska, barrdominerade blandskogar av lågörttyp.

Tidigare kända växtplatser:

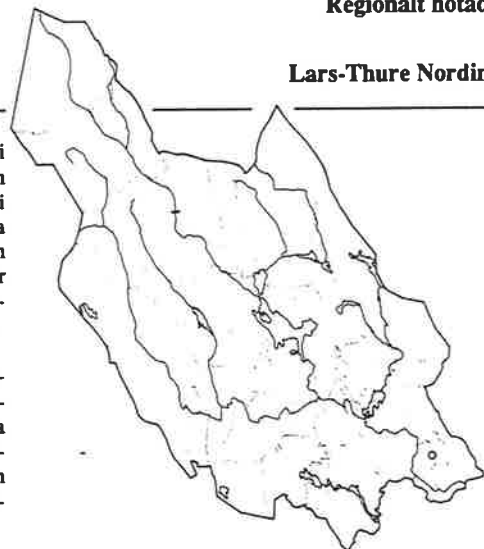
S.

GARPENBERG Prästberget vid Vaktarbo, riklig 1946 (T.Ekström enligt B.Halden), — "fantastiskt rik och visar lokal spridning", 1950-t (Lr, Sj) — NV om Vaktarbo i blandskog på f d hagmark nära åker 1985 (Ö Kardell), — 0? 1987-92 (BDr, LNo, JEd o a).

Bedömning och hot: Sårlåkan är inte återfunnen sedan 1985 på den enda kända dalalokalen. Då inga större omvälvningar skett vid lokalen, t ex omfattande skogsbruksåtgärder, finns fortfarande förhoppningar om att arten finns kvar, trots att noggranna eftersök under senare år inte gett något resultat. Sårlåkan torde vara känslig för modernt skogsbruk med kalavverkning och markberedning och därav följande ljusexponering och skador i markskiktet.

Erforderliga åtgärder: Arten bör eftersökas ytterligare. Ett eventuellt återfynd bör motivera att särskild hänsyn tas vid skogsbruk på platsen.

Referenser: Ingelög o a 1984.

VÄX behöver dina bidrag!

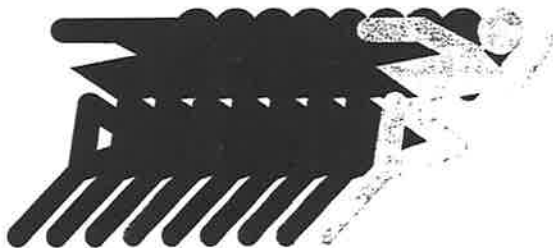
Red.

Manusstopp. Den dag alla manus skall vara redaktionen tillhanda. Som alltid en spännande tid att se vad alla GÄBS:are åstadkommit för VÄX. Med åren förefaller det dock som att skrivklådan har avtagit hos GÄBS:arna. Dagen före manusstopp till detta VÄX kunde redaktören räkna in fyra sidor (tack för dem!), från en annan redaktionsmedlem, och inalles noll sidor från andra skribenter. Redaktören väntade därför med stor förväntan på den väldiga syndafloden på den stora dagen för manusstopp. Brevlådan närmades försiktigt med ett brytspett, för att kunna bända loss alla bidrag ur en proppfylld brevlåda. Ett råd till andra redaktörer är att om brevlådan redan på håll ser ut som en mogen surströmmingsburk bör skyddsglasögon användas vid öppnandet. Nåja, åter till dagen för VÄX manusstopp. Det ekade ihåligt i brevlådan. Inte ett enda VÄX-manus! Huum... Dagen

efter likadant. Huum...

Alltså. En vädjan. Skriv mera!! ALLA bidrag är välkomna. Hur små de än är. Det är ni läsare som gör VÄX. Utan era bidrag blir det ingen VÄX! Skippa TV:n en kväll och gör något för VÄX istället. Ring redaktionen med tips. Skicka in artiklar från lokalpressen. Överös redaktionen med teckningar. Skriv om nya böcker, rapporter... Berätta om slätterdagar, hur man slipar en lie, omständigheterna kring intressanta fynd, hur man skiljer knepiga arter åt, förändringar i florán sedan du var ung, din tomtväxtlista, den största ... du sett, hur man bäst skådar vattenväxter, var man köper bra lappar, områden som blivit skyddade där du bor, skogsbolag som sparat en skog, skogsbolag som skövlat en skog, den artrikaste kvadratmeter du hittat, exkursioner, inventeringsträffar, kurser...

Kort och gott. Var aktiv. Alla GÄBS-are kan bidra med något!

Årsmöte
24 mars

Club 1300?

Bengt Stridh

De flesta känner nog till att fågel-skådarna har en Club 300. Om man har sett 300 fågelarter i Sverige kan man gå med i den klubben om man vill. Det finns många åsikter om denna klubb. Kritikerna pekar bland annat på en meningslös artjakt. Vad många glömmert bort är att den avgiftsbelagda telefonsvarare som drivs av Club 300 drar in sexsiffriga(!) belopp per år, som till stor andel används till fågelskydd. Telefonsvararen ger uppgift om var i Sverige sällsynta fåglar har setts. Vem som helst kan ringa till svararen, man behöver alltså inte vara medlem i Club 300.

Det kan tyckas något främmande att ha organiserade artjakter för botanister. Men icke. I den engelska Wild Flower Magazine, utgiven av Wild Flower Society, kan vi bland annat läsa om följande:

NOTICES

The main diary Competition closes on 31 October...

The last week hunt is for plants found in flower during the last seven days of October.

The last hunt is for plants found in flower on any one day in the last seven days of October...

The winter months hunt is for plants found in flower during December, January and February...

All plants recorded for these Hunts must be in Kent's List and must be in flower, or in spore in the case of ferns. There are no exceptions.

The 10 km square study...

Under olika "branches" och "hunts" finner man en statistik som

Parnassus - 1994

	New	Total
Lady-Anne Brewis	18	3389
Dr A. C. Leslie	44	2219
Mr J. R. Palmer	37	4974
Mrs O.M. Stewart	36	3289

Winter months hunt - 1994/95

	Species	Dec	Jan	Feb	Total
Mrs. M. Godfrey	126	90	40	65	195

I Los Angeles finns det en telefonsvarare som berättar om botaniska nyheter, till exempel var California Poppy blommor som bäst för tillfället.

Man undrar så smått om en Club 1300 telefonsvarare för botanister skulle kunna vara något att satsa på?

Och när börjar de botaniska föreningarna med Internet hemsidor? Som hängiven långfärdsskridskoåkare har jag noterat att 6 skridskoklubbar har egna hemsidor. Dessutom finns en hemsida med en lista på alla Sveriges långfärdsskridskoklubbar, en sida med reklam för en skridskoslip etc.

Blomprat

Biologisk mångfald

Naturvårdsverket har skickat ut det stora och digra verket *Aktionsplan för biologiskt mångfald* på remiss. PS.

Ny redaktör för SBT

Stefan Ericsson, Umeå, är från och med i år ny redaktör för Svensk Botanisk Tidskrift. Han tar över efter Thomas Karlsson som efter 20 år drar sig tillbaka. BS.

Inventering i Sässman-området

Bo Henriksson (insekter och växter) och Fredrik Jonsson (fåglar) håller på med en naturinventering på uppdrag av Ovanåkers kommun i Sässman-området (mellan Ullungen, Vägnan, vägen mellan Bollnäs och Edsbyn och vägen mellan Knåda och Roteberg). Om du har några uppgifter därifrån vore de mycket tacksamma att få ta del av dem. Meddela dem till Bo Henriksson, Gamla landsvägen 5, 828 00 Edsbyn, 0271/206 25. BS.

Mulbjergene i Østhimmerland

är titeln på en artikel som VÄX danske medlem Aage Pedersen skrivit i Urt 1995:2. Här återfinns bland annat:

Almindelig Pimpinelle

Almindelig Sankt Hansurt

Bakke-Fnokurt

Bakke-Forglemmigej Bakke-Nellike

Bidende Stenurt Blodrød Storkenæb

Bugtet Frøstjerne Dansk Kambunke

Engelskgræs

Femhætt Hønsetarm

Gul Evighedsblomst

Hulkrauet Kodriver

Kantet Kohvede

Kattefod

Knoldet Mjødurt

Lyng-Star

Nikkende Kobjælde

Plettet Kongepen

Sand-Frøstjerne

Smalbladet Klokke

Stivhåret Kalkkarse

Strand-Nellike

Vår-Star

Vår-Ærenpris

Engelsød

Glat Rottehal

Gul Snerre

Håret Høgeurt

Kantet Konval

Knold-Ranunkel

Kornet Stenbræk

Mark-Bynke

Opret Kobjælde

Rank Forglemmigej

Sand-Løg

Smalbladet Timian

Stor Parasolhat

Tjærenellike

Vår-Vikke

Redaktionen kan ana att här finns ett och annat som i vårt län inte ens har påträffats i Söderhamn. BS.

Dalmasar snålare än gävleborgare?

GÄBS har under de senaste tio åren haft ca 200 medlemmar. I senaste Trollius framgår det att Dalarnas Botaniska Sällskap har 330 medlemmar. Då antal innevanare i dessa två botaniska föreningars upptagningsområde är i det närmaste identiskt drar man raskt slutsatsen att GÄBS utan vidare skulle kunna utöka medlemsskaran med 50%.

Det går också att dra slutsatsen att dalmasarna är snålare än gävleborgare eftersom endast fem masar är medlemmar i GÄBS, medan hela nio gästrikar och hälsingar är medlemmar i DABS. Här finns uppenbarligen utrymme för ömsesidiga reklamkampanjer! BS.

Bli medlem i DABS!

Det kostar blott 50 kr att bli medlem i Dalarnas Botaniska Sällskap under 1996. För detta får du ca 2 nummer per år av Trollius och du kan vara med i dala-exkursioner, som speciellt för gästrikar faktiskt ligger närmare än många mål i Hälsingland. Medlemspengen, som inte motsvarar mer än två påsar chips, inbetalas på postgiro 67 67 17-2. BS.

Forskningsresa i naturvårdens utmarker

Naturskyddsföreningen anordnar liksom ifjol en forskningsresa i naturvårdens utmarker till Dorotea i södra Lappland. 2-7 augusti kommer man att exkurera och att inventera i äldre skogar för att ge argument för naturskydd i exploateringshotade områden. Upplysningar kan fås av Anders Delin, 026-25 93 89, Malte Edman, 0278-415 74 och Per Anders Persson, Doroteabygdens Naturskyddsförening. AD.

Brunkulla i Hälsingland

I Rödbläran 3-4/1995 återges artikeln "Bidrag till kännedom om Jämtlands landskapsblomma, brunkulla (*Nigritella nigra* (L.) Rchb. fil.) av Helge Stenar, ur Heimbygdas Tidskrift Fornvårdaren 1946-47. I artikeln återges samtliga rapporterade växtplatser för brunkulla. Följande fynd anges från Hälsingland:

"* Ytterhogdal (Wiström enligt Birger, l.c.) HOLMBOE 1936.

* Ljusdal juli 1866 Magn Huss. Ex. herb. J. G. Gunnarsson, Herb. Riksmuseum.

* Ljusdal, L. Fineman 1874. Detta ark har tillhört Herb. Axel Arrhenius. Herb. Riksmuseum.

* Ljusdal, i juli 1881, leg. Dick Öhm

(scripsit J. F. Öhrn). Uppsala Bot. Museum.

* I Härnösands h. a. läroverks herb. ligger ett ark *Nigritell nigra*, å vars etikett står Hudiksvall 1885 A. Jensen.

* Hos WISTRÖM (1898 s. 28) anges för *Nigritell nigra* i Hälsingland: - r. Ytterhogdal; Ljusdal, Kolsvedja, Åkerslund och vid ån norr om Backa; Delsbo, ej uppgifven lokal. - Som emellertid WISTRÖM (l.c. s. 3) i förordet till arbetet hänvisar till Peter Olsson, 'Om de jämtländska fjällväxternas utbredning inom Sverige' (i Östersunds elementarläroverks program för 1890), så torde observeras, att Olsson i nämnda arbete grunda sig på mer eller mindre osäkra uppgifter från lärjungar."

Uppgifterna från Kolsvedja, Åkerslund och vid ån norr om Backa avser sannolikt ett 1,5 km långt område längs Sjöboån ca 1,5 km norr Ljusdals centrum. Detta är en gammal odlingsbygd, där Kålswidia, Kafwen, Norre Kiemmesta och Horna (Kolsvedja, Kaven, Norrkämsta och Horne) fanns redan 1640-41. Kolsuidia från 1542 syftar sannolikt på en rejält sotig och svart svedja. Idag är området i stora delar i starkt igenväxande med lövsly och i Åkerslund har kommunen anlagt en anskrämlig tipplats. BS.

Till salu

Svensk Botanisk Tidskrift 1907-1958 (år 1918-19, 1931, 1956-57 saknas), 30: per årgång. Botaniska Notiser 1939-1965 (år 1950, 1956-59, 1963 saknas), 30: per årgång. Mora Aronsson, Rymdgatan 71, 195 55 Märsta, 08/591 28 662.

GÄBS sommarmöte = vinstchans!

Sommarmötet blir i år i sydligaste Gästrikland, vid Dalälven, den 20-24 juli. Bäva månne myggen! Botanister från Sverige och övriga världen välkomnas. Någon av deltagarna har goda förutsättningar att bli först att finna bågsäv *Scirpus radicans* i Gästrikland (se tips i artikeln Hotade och Sällsynta växter i Dalarna). Ett års gratis medlemskap i GÄBS utlovas till den som gör Fyndet.

Goda träningschanser ges vid ett "förmöte" den 15-16 juni. Mera info kommer i nästa VÄX. PS & BS.

Botanikdagarna 1996

hålls i år i Värmland den 10-14 juli. I programmet märks "en botanisk bergsklättring... en botanisk flottfärd (dock buss)... en botanisk prospektering... en botanisk odysseé (med båt)." Anmälningstiden är 15 mars - 15 april, först till kvarn... Mer om anmälan, kostnader etc. finner du i Svensk Botanisk Tidskrift nr 1/1996. BS.

GÄBS höstmöte

Bengt Stridh

Ett femtontal GÄBS:are var gäster hemma hos Peter Ståhl vid höstmötet. Bland gästerna märktes Gill Read från England, GÄBS mest avlägsna medlem.

Som vanligt utbyttes åsikter om insamlade kollektioner. Peter hade en liten utställning med en kollektion arter från Gästrikland. Där fanns även två utsågade trädskivor, den ena en 469-årig (1381-1850) tall från Brassberget och en ca 940-årig! en från Pessinki, som grodde

ca 1045, det vill säga vid vikingatidens slut!

Peter gav oss en föreläsning av hur man kan söka uppgifter ur Gästrikfloras databas och med dem rita utbredningskartor. Bengt Stridh berättade om floraväktarverksamheten i Hälsingland. Åke Ågren, Peter Ståhl och Ove Lennström visade diarbilder från Öland, Västergötland, Bornholm, Hälsingland och Gästrikland.

Råd till författare i VÄX

Vi i redaktionen är naturligtvis mycket tacksamma för alla manus vi får, oavsett om de är skrivna för hand, på skrivmaskin, på dator eller mera ortodox inhackade på stentavla.

🍏 *Manus på diskett* skickar du till Bengt Stridh, Uddstigen 4, 725 91 Västerås, 021/522 58, fax 021/13 41 00, e-mail: best@secre.abb.se. **Bifoga alltid en utskrift av din artikel.**

🍏 *Manus i andra tillstånd* skickar du i god tid före manusstopp till Gunnar Nilsson, Brunnsgatan 78, 802 51 Gävle, 026/65 36 01, för inskrivning till dator.

Vi är **mycket** tacksamma för alla illustrationer.

Till sist en vädjan: Kom ihåg att hålla tiden för manusstopp!!!

Medverka i VÄX

Gläd dina medbotanister genom att skriva om växtfynd, exkursioner, ny litteratur, skicka in intressanta tidningsklipp etc!

Manusstopp

3 april 1996

Innehåll

- 3 GÄBS årsmöte 24 mars.
- 3 Vägkantsinventeringen i Gävleborg 1995. *Tomas Ljung.*
- 4 Komplettera Hälsingeflorans databas. *Anders Delin.*
- 6 Årets fynd i Gästrikland 1995. *Peter Ståhl.*
- 12 Stipendium till kommunekolog.
- 13 Kryssat i Gästrikland 1995. *Peter Ståhl.*
- 14 The Calypso orchid. *Gill Read.*
- 15 Gävleborgs artrikaste ruta. *Åke Ågren.*
- 17 Gästriklands Flora - inventeringsläge. *Gunnar Nilsson.*
- 21 Lövbinda och andra brantväxter i Hälsingland. *Anders Delin.*
- 26 Finns det sånna därne? En inventerare minns... *Åke Ågren.*
- 27 Hotade och sällsynta växter i Dalarna. *Bengt Stridh.*
- 30 VÄX behöver dina bidrag. *Red.*
- 31 Club 1300? *Bengt Stridh.*
- 32 Blomprat.
- 34 GÄBS höstmöte. *Bengt Stridh.*